

Rozhovor s Prof. PhDr. Zdeňkem Jindrou, CSc. (ředitel Ústavu hospodářských a sociálních dějin v letech 1993–1996)

Otázky kladl: Tomáš Gecko

Četl jsem Vaši knihu *Když Krupp byl „dělovým králem“*.¹

To mě velmi těší. Líbilo se Vám to?

Velice.

O to jsem se začal zajímat již před rokem 1968. Když jsem byl v Německé spolkové republice, tak jsem od léta 1968 až do léta 1969 seděl v archivu Auswärtiges Amt v Bonnu. Málem mě už vyhazovali, protože jsem tam byl příliš dlouho. Hledal jsem a procházel všechny materiály týkající se balkánských zemí, Srbska, Rumunska, Bulharska, Řecka a Turecka, a sice od poloviny osmdesátých let 19. století do roku 1914. Měl jsem v úmyslu se habilitovat a napsat práci — jak bych to řekl — o tom, jak se rodily zbrojně-výrobní vztahy, tedy jak tyto země na Balkáně kupovaly zbraně. Samy je totiž, kromě pušek, nedokázaly vyrábět. Děla si musely kupovat. Byly tam zprávy vojenských atašé a další nesmírně zajímavé věci. Tyto materiály jsem si ofocené přivezl a když jsem je ukázal svému tehdejšímu šéfovi, profesorovi Oldřichu Říhovi, doslovně mi řekl: „To mě nezajímá, Vy budete dělat Ostforschung?“ Víte, co to je?

Domnívám se, že ano...

To bylo tehdy politické téma. Hrozné, to byl člověk... Přítel Miloše Jakeše, k němuž chodil týden co týden na ÚV KSČ k debatě. Musím říci, že po roce 1970 to se mnou vypadalo už tak, že mě chtěl vyhodit. Prohlásil, že úkol, který mi dal, neplním. Řekl jsem mu: „Soudruhu profesore, ale Vy jste mě neinstruoval, abych to nelíčil od prvopočátku. Šel jsem na téma historicky, to znamená nejdříve od první poloviny 19. století do roku 1914, jak se v Německu vyvíjelo bádání o východu — o Rusku, Polsku a dalších zemích.“ Mimochodem, to jsou také velice zajímavá témata. Pak jsem to chtěl publikovat, a to už byl on po smrti. Měl potíže s ledvinami, zemřel, myslím, v roce 1973 nebo 1974. Když jsem v srpnu přišel na fakultu a uviděl Říhovo parte, musím říct, a to je bohužel životní poznatek, který jsem nikdy dříve neměl, že jsem se radoval ze smrti druhého člověka, protože to mě vysvobodilo. Na jeho místo přišel profesor Jaroslav Charvát. Tomu bylo tehdy už sedmdesát, nebo skoro sedmdesát. A ten mi doslovně

---

¹ Zdeňk Jindra, *Když Krupp byl „dělovým králem“*..., Praha 2009.

řekl: „To už nedělej“. Ostforschung jsem tedy pustil k vodě. Pořád ještě k tomu mám doma materiály. Je mi líto je vyhodit, ale možná to nakonec udělám.

Pak jsem tedy vlastně mohl znovu pracovat na Kruppovi. Jenomže běžné každodenní úkoly mi to už nedovolily, a tak jsem jen sem tam něco publikoval. To Vám říkám také kvůli tomu, že v mé pozůstalosti bude rozsáhlý soubor archivních materiálů k této otázce. Na univerzitě v Kolíně nad Rýnem na semináři pro právní otázky jsem narazil na to, že Otto Kranzbühler, obhájce v procesu s Kruppem, shromáždil různé materiály, a potom je věnoval tomuto semináři. Ředitel ústavu mi řekl: „Někde něco ve sklepě máme, jděte se tam podívat.“ Tak jsem tam šel a tam byly skutečně ve sklepni místnosti na hromadě různé šanony. Začal jsem to probírat a z toho jsou ty materiály.

Chtěl jsem samozřejmě pokračovat v Kruppovi i po roce 1918, a rád bych, než zemřu, napsal práci jako pokračování zmíněné knihy o Kruppovi, a sice od prahu devadesátých let do roku 1918. K tomu mám hodně materiálu, archivního také, a to bych rád dodělal. Částečně jsou různé partie napsané, takže uvidím, jestli se mi zachová zdraví a bude mi sloužit trochu mysl, snad bych to udělal a pak můžu odejít. Problém je v tom, že než se i mladý člověk zapracuje do nějakého tématu — to snad víte ze zkušenosti — tak to nějakou dobu trvá. Musíte načíst hodně literatury, než se vůbec dostanete do situace, že můžete psát.

Proč a s jakými motivacemi jste se podílel na založení ÚHSD?

Na to je dost jednoduchá odpověď. Tíhnul jsem ke studiu hospodářských dějin od doby, kdy jsem studoval. Končil jsem diplomovou prací, která se zabývala českým bankovníctvím před první světovou válkou. O hospodářství jsem se zajímal logicky i poté, co jsem se stal odborným asistentem. Vždycky, když jsem se dostal do knihoven v Německé demokratické republice i Německé spolkové republice, tak jsem se zajímal jen o hospodářské dějiny. O sociální tolik ne, pokud dělnictvo nesouviselo s dějinami nějakého podniku. Tíhnul jsem k hospodářským dějinám po celou dobu své profese, takže nebylo divu, že jsem v prosinci 1989 navázal kontakt jednak s profesorem Josefem Petráněm (ten byl tehdy v univerzitním archivu), jednak s Jaroslavem Pátkem, který prošel také zajímavou kariérou. Byl v šedesátých letech zástupcem Československa v UNESCO, takže pobýval několik let ve Francii a po návratu se stal členem katedry historie na pedagogické fakultě. V roce 1989 působil už asi dva nebo tři roky na Filozofické fakultě UK, a sice na Katedře československých dějin a zajímal se o hospodářské dějiny. Petráně, Pátek a já jsme se obrátili o Vánocích 1989 na nového děkana Františka Černého, a ten souhlasil s tím, aby byla vytvořena nová katedra hospodářských a sociálních dějin vedle stávajících obecných dějin a československých dějin. Nepočítám archivnictví, starověk, pravěk atd. Mělo to být úplně nové pracoviště.

S děkanovou pomocí jsme podali žádost rektorátu, protože to bylo v jeho kompetenci. Žádost byla příznivě vyřízena a v květnu 1990 byla ustavena katedra hospodářských a sociálních dějin jako třetí hlavní katedra historie. Tehdy se na mě obrátil děkan Černý, jestli bych se chtěl stát ředitelem, respektive vedoucím katedry. Samostatný ústav vznikl až během dalších dvou, tří let. V té době se na toto pracoviště kromě některých členů z oboru obecných a československých dějin hlásila také skupina, která se vrátila na FF UK v rámci rehabilitace. Počátkem normalizace byla totiž

zrušena a rozpuštěna katedra dějin dělnického hnutí, protože tam byli samí badatelé aktivně participující na reformním procesu. Vedoucím katedry byl tehdy Jaroslav Kladiva. Zbavili jej členství v ÚV KSČ a musel odejít do penze. Na historii zůstala jen jeho žena Vlastimila Kladivová.

Rád bych se Vás také zeptal, zda jste při zakládání ÚHSD hledali zahraniční inspiraci?

To určitě. Věděl jsem ze svého pobytu v NSR a z cest do NDR o inklinaci, anebo specializaci různých historiků na hospodářské a sociální dějiny, a to mě inspirovalo k tomu, že by u nás takové pracoviště mělo také vzniknout. To byla moje idea, a pro tu jsem získal Petráňe a Pátka. Petráň se leknul toho, že v Ústavu budou lidé z tehdejší katedry dějin KSČ. To byl Vladimír Kašík, Zdeněk Kárník, Jan Měchýř, Vladimír Dubský a další. Já jsem to tehdy podcenil, ale Petráň měl hlubokou pravdu, protože s nimi byly velké problémy. I když ti lidé měli za sebou z normalizace těžkou dobu. Třeba takový Kašík, kde myslíte, že pracoval? Ve stokách pod Prahou. A byl tehdy už profesorem. Takže jiné místo neměl, než likvidovat krysy v pražském podzemí. Kárník se uchýlil díky Antonínu Robkovi. Robek tehdy vedl katedru dějin etnografie. Kárník nevezal přímo na pracoviště, nýbrž mu pomohl k nějakému místu, kde působil pořád jako historik, i když šlo o vedlejší pracoviště v Praze. Tihle lidé přišli a bohužel v sobě nosili zakotvené představy z tehdejší doby, a to se projevovalo. Já jsem to podcenil. Já jsem tehdy děkanovi na jeho nabídku ředitelování řekl: „Podívejte se, tady přišli tito lidé v čele s Kašíkem, kteří jsou starší než já, takže je žádoucí, aby se vedoucím katedry stal Kašík“. Kašík se stal vedoucím katedry, měl nedlouho před penzí, takže se jednalo asi o tři překlenovací roky a zástupcem vedoucího jmenovali mě. Musím říci, že Kašík se se mnou o ničem neradil a dělal si svoje po svém. Vcelku to klapalo a dalo se říci, že to šlo přežít. Teprve poté jsem byl jmenován vedoucím katedry a vzápětí potom — když se měnily katedry na ústavy — ředitelem ústavu. Ale nebyl to pro mě, abych Vám řekl, žádný med. Práce s lidmi z bývalé katedry dělnického hnutí nebyla snadná.

Do kdy fungovalo toto duální uspořádání ÚHSD? Jak se střety v praxi projevovaly? Čím se Vaše koncepte pracoviště odlišovaly?

Snažil jsem se sestavit určitou koncepci nového pracoviště.² Když si ten text přečtete, tak uvidíte, že to nebylo tak snadné. Kárník byl velice aktivní. Byl mladší než Kašík, ale velice ambiciózní. Kárník — nevím, jestli to víte — měl za ženu původně Lidku Šmilaurovou.³ Byla dcerou univerzitního profesora a byla už zřejmě jako gymnazistka velice orientovaná marxisticky a na KSČ. Byla patrně členkou strany už jako gymnazistka. Kárník si ji vzal za ženu někdy okolo roku 1950, když končil studia jako já. Pracovala pak v Historickém ústavu Akademie věd. Byla velice inteligentní a nadaná historička, která publikovala několik knih. Otec Lidky byl bohemista a profesor na Filozofické fakultě. Měl vilu v Dejvicích pocházející někdy z třicátých let, kde bydleli i novomanželé Kárníkovi. Kárníkovi měli hned na začátku auto, což byla tehdy na

2 Zdeněk Jindra, Těze ke koncepci oboru a katedry hospodářských a sociálních dějin na filozofické fakultě Karlovy univerzity, *Hospodářské dějiny* 20, 1992, s. 261–266.

3 Ludmila Kárníková (1932–1963).

prahu padesátých let naprostá výjimečnost. Lidka později zahynula při autonehodě. Byla to velká ztráta pro historickou vědu, protože to byla skutečně velice talentovaná historička. Zdeněk Kárník se po čase znovu oženil.

Naznačoval jste, že Kárník byl velice ambiciózní.

Měl jsem s tím spoustu problémů a dostali jsme se spolu i do konfliktu. Tehdy jsem však začal mít vážnější zdravotní problémy. Určitě to souviselo i s nervozitou ze zaměstnání. Skutečně jsem zachránil sám sebe tím, že jsem na to místo rezignoval a odešel. Ještě nějaký čas jsem přednášel, asi za tři roky jsem odešel definitivně do penze. Motivace (pro založení ÚHSD, pozn. T. G.) byla logická, profesionální a odpovídala situaci v evropské i anglosaské vědě, kde většina pracovišť pro hospodářské a sociální dějiny vznikala po druhé světové válce. Byl to trend, který jsem zaregistroval při svých pobytech v zahraničí a chtěl jsem, aby tomu tak bylo také u nás. Je třeba říci, že existovala taková tendence již na Vysoké škole ekonomické, tam tomu říkali Kabinet pro hospodářské dějiny. My jsme v tom viděli komerční přístup. Protože neměli historické vzdělání, tak na to šli úplně jinak. Myslím, že tam z teoreticko-ekonomického hlediska vyvodili, že hospodářské dějiny se mají studovat a k tomu připojili sociální dějiny, ale jen částečně. Nesporně udělali velký kus práce v této oblasti, toho jsem si vždycky vážil. Znal jsem tehdy velice dobře tamního pracovníka Václava Průchu, dneska už je také v penzi. Naše pracoviště bylo ovšem první toho druhu v republice, jež vzniklo na filozofických fakultách. Vedle toho ještě působilo takovéto pracoviště, nebo spíš pracovišťátko ve Slezském ústavu Akademie věd v Opavě. Teď si nemohu vzpomenout na jméno toho, co to vedl.

Nebyl to Milan Myška?

Ne, Myška ne, ten působil na Filozofické fakultě Ostravské univerzity. Byl to Jiří Matějček. To byla osobnost hospodářských dějin, která vynikala nad ostatními.

Jak se obor hospodářských a sociálních dějin proměnil od doby, kdy jste ÚHSD pomáhal založit?

Řekl bych, že pokud se proměnil, tak jedině v tom, že členové získali širší a hlubší vědomosti. Snadnější bylo toto pracoviště založit, složitější bylo vybojovat jeho postavení mezi jinými obory. Na začátku „Čechoslováci“ a „Obecňáci“, jak jsme jim říkali, založení nové katedry nesli nelibě. Obor historie spočíval dosud na dvou nohách — na obecných dějinách a na československých dějinách — a najednou tady byla třetí noha. Když se měly nyní rozdělovat pedagogické povinnosti a úkoly, a k tomu jsme se my tři vedoucí scházeli, vznikaly rozpory. Oni dosud vyučovali všechny studijní předměty a najednou do tohoto procesu vstoupil třetí a chtěl rovnocenné postavení, takže nebylo snadné se hned dohodnout. V tomto smyslu tu mezi námi vznikala určitá řevnivost nebo nedomyšlenost, protože nám samozřejmě z děkanátu nedirigovali, jak si máme mezi sebou výuku rozdělovat. Vznikaly tak různé rozpory. Myslím, že dnes už je toto *passé*, že si hospodářské a sociální dějiny vydobyly rovnocenné postavení a dá se říci, že — pokud to mohu posuzovat — v některých letech hospodářské a sociální dějiny mají více publikací než ty ostatní dva historické obory. Nemusíme se za nic stydět. Obor si uhájil svoje postavení a vydobyl si, myslím, pozici, která mu náleží.

Jak se domníváte, že se obor proměnil v českém prostoru od založení ÚHSD v metodologické rovině?

Asi těžko odpovím. Myslím, že by Vám pomohl profesor Ivan Jakubec, který je pořád aktivním členem a všechno zažil. Myslím, že po stránce metodické a metodologické se obor dost proměnil i v zahraničí. Jestli se to na ÚHSD zachytilo a vstřebalo, to je pro mě otazník, to nevím. Už jsem řadu let mimo, a nevím, jak to tam dneska vypadá. Tuto otázku Vám asi kompletně nezodpovím.

Jak hodnotíte budoucí možnosti oboru i ÚHSD?

Do toho jim nechci zasahovat. Myslím, že je to koncepčně jejich záležitost. Podle mého pozorování, myslím, že je naděje, že se všechno vyvíjí v dobrém směru.

Jaké Vaše dílo, které vzniklo během Vašeho působení na ÚHSD, považujete za nejvýznamnější nebo nejzajímavější. Nakolik je výsledná podoba tohoto díla spojena s Vaší institucionální příslušností k ÚHSD?

Když sleduji publikační činnost ústavu a jeho členů, musím říci, že jsem velice spokojen a hrdý na to, co vykonali a konají. Publikační činnost je dost bohatá ve srovnání s dalšími dvěma katedrami. „Čechoslováci“ jsou možná na tom trochu lépe, ale u „Obecňáků“ tolik publikací nevidím. Myslím si, že náš ústav se nemusí za nic stydět, vykazuje velice dobrou publikační činnost a pokud se bude takto vyvíjet dál, bude to v pořádku.

Jaké své dílo, které jste napsal během svého působení na ÚHSD, považujete za nejvýznamnější nebo nejzajímavější.

Na začátku devadesátých let byla zřejmě nejdůležitější moje spolupráce na dějinách bankovníctví.⁴ Myslím, že se spojily síly všech potenciálních zájemců a vytvořilo se kolektivní dílo, které má velkou cenu pro současnost i pro budoucnost. Jedná se o dílo, které je už postaveno na jiných myšlenkách a v rozsáhlé míře se opírá o archivní materiály. Dílo je srovnatelné s díly v cizině a jsou země, které něco obdobného ani nemají. V tomto ohledu si myslím, že stojíme na špičce v evropských hospodářských dějinách vůbec.

Druhá věc, která mě po těch domácích — a dá se říci rakouských — hospodářských dějinách vždycky zajímala, byly hospodářské dějiny Německa. A to především moderní dějiny, tedy 19. a 20. století. Hledal jsem téma, které by dokázalo spojit nejrozličnější odvětví od průmyslu až po bankovníctví a narazil jsem na to u Kruppova podniku, protože to je firma, která integrovala nejrozličnější zájmy. Dějiny této firmy byly pro mě skutečně zajímavou otázkou, která mě přitahovala již od šedesátých let. Tehdy jsem si jakožto první věc přečetl knížku o Kruppovi,⁵ kterou publikoval v Curychu v roce 1937 Bernhard Menne. Byla to kniha víceméně populárně postavená, ale velice čtivá a věcně napsaná, nezacházející do žádných klišé. Byla to práce, která mě fascinovala. Tehdy jsem ji dokonce získal v jednom antikvariátu. Takže já jsem

4 František Vencovský — Zdeněk Jindra — Jiří Novotný — Karel Půlpán– Petr Dvořák a kol., Dějiny bankovníctví v českých zemích, Praha 1999.

5 Bernhard Menne, Krupp. Deutschlands Kanonenkönige, Zürich 1937.

vlastně ani nebyl svým představeným k tématu zbrojního průmyslu přiveden, ale zajímal jsem o něj, jakmile jsem přišel do styku s knihovnami v NDR a NSR a četl vše, co mi přišlo pod ruku a samozřejmě také zkoumal materiály. Jakmile jsem narazil na archivní materiály, myslel jsem si, že snad dokáží celou Kruppovu historii pojmout. Neříkám, že se jednalo o úkol nadlidský, ale určitě trvajícím mnoho let. Než takové téma zpracujete, velmi dlouho to trvá a jste-li pedagogem, musíte se připravovat na přednášky a věnovat jim příslušný čas. Teď se někdy divím, co všechno jsem stačil přečíst a zpracovat. Když jste mladý, máte plno energie a také hodně času. Chodíte pozdě spát, a pokud brzy vstáváte, je před Vámi dvanáct, třináct hodin práce. Za tu dobu se dá udělat spousta věcí. Díky tomu jsem dokázal to či ono zpracovat. Ostatní věci byly přílepky. Měl jsem dvě velká, základní témata, kterými jsem se zabýval ve svém profesním životě.

Jak jste dokázal spojit vědeckou činnost a pedagogickou činnost? Co pro Vás pedagogická a vědecká činnost v kontextu rozvoje hospodářských a sociálních dějin v českých zemích znamenala? Kde se nacházelo Vaše těžiště?

Měl jsem působit hlavně jako pedagog, ale táhlo mě to vždy k vědě. Někdy jsem tudíž pedagogickou práci podceňoval a nevěnoval jí tolik času, kolik by si bývala zasloužila, což nebylo fér. Snažil jsem se co možná nejvíce času věnovat vědecké práci, která mě velice přitahovala. Ale měl jsem přeci jen tolik zodpovědnosti sám vůči sobě, že jsem se pedagogické práci vždy snažil věnovat patřičný čas. Měl jsem radost, když jsem ty či ony studenty mohl inspirovat nebo jim poskytnout znalosti. Myslím, že pobyty v zahraničí mi také pomáhaly pozvednout moje přednášky na určitou vyšší úroveň a že to studenti oceňovali. Když jsem se setkal s některými absolventy, oceňovali, že jsem jim do života dal to či ono. Nemohl jsem ovšem v době normalizace vést diplomní semináře, takže jsem měl jen možnost vést úvodní semináře, kde jsem studenty a studentky učil základům, jak se vypisují poznámky, jak se dělají výpisky, jak se dělá kartotéka. Toto vše jsem snad dokázal dobře studentům zprostředkovat, protože sám si vzpomínám na svoje léta učební, učil mě třeba Koloman Gajan. Učitelé nám tehdy vůbec neříkali, jak si dělají výpisky a jak se materiály dají řadit do kartotéky. Dnes je to díky počítačům trochu jiné, ale tehdy se muselo všechno napsat a přehledně zařadit do kartotéky. Tady mám zrovna složku A-A Bonn — Auswärtiges Amt Bonn, fond Rakousko, finance rakouské. Původně v ní byl jeden mikrofilm. Složku jsem v sedmdesátých letech po návratu z Německa postupně zvětšoval a dělal z ní kartotéku. Po méj smrti přejde do archivu, takže z ní půjde pořádkem čerpat, protože spousta věcí jsem bohužel nedokázal zpracovat. Chybí k tomu čas.

Podařilo se Vám v ÚHSD vychovat svého pokračovatele či žáka?

Velice úzce jsem spolupracoval s profesorem Ivanem Jakubcem, a toho považuji za skutečně velice dobrého odborníka a současně charakterního člověka, který hodně zná, a myslím, že je i dobrý pedagog. Vedle toho jsem se úzce stýkal s profesorem Drahomírem Jančíkem, a také ho mám velice rád. S těmito dvěma jsem velice úzce spolupracoval a také oni mě velice podporovali. Ostatní lidé přišli na Ústav teprve později a nebyl jsem s nimi v tak úzkém kontaktu, takže o nich nic nevím, nebo málo.

Myslíte, že se v ÚHSD podařilo vychovat vskutku oborově významnou osobnost, a to i z hlediska evropských a světových hospodářských a sociálních dějin?

Jakubec má publikace také v Německu. Velice činný je také Eduard Kubů, který vyniká zejména nápady, jak by se to či ono dalo zpracovat a poté si k tomu získává spolupracovníky. Nejdříve spolupracoval s Jakubcem, potom s Jančkem a teď s Jiřím Šoušou. Věci, které publikovali, mají vysokou úroveň a mají i v cizině ohlasy, jsou třeba přeložené do němčiny. V tomto smyslu myslím, že Ústav má jisté renomé i v cizině, a to i proto, že vydává časopis *Prager wirtschafts- und sozialhistorische Mitteilungen*, a ten si zachovává vysokou úroveň a publikuje v cizích jazycích.

Jak vnímáte proměny způsobu výuky historie a hospodářských a sociálních dějin a transformaci vysokoškolského studiu od vzniku ÚHSD do současnosti?

Nedovedu tuto otázku posoudit, protože jsem mimo. Řekl bych, že Ústav se vyvíjí správným směrem a velice prospívá. Ve srovnání s jinými pracovišti v republice si stojí na dobré úrovni a má renomé i v zahraničí.

Jak vnímáte současný vztah mezi hospodářskými a sociálními dějinami? Domníváte se, že existující institucionální spojení je stále funkční?

Oba obory spolu hodně souvisejí. Sociálními dějinami jsem se příliš nezabýval, můj Krupp je ale skutečně výjimečný v tom, že věnuje velkou pozornost také jeho dělnictvu. Zatímco ostatní práce o Kruppovi se věnují jen firemním dějinám a pracujícím člověku velice málo. Jedná se zřejmě o residuum marxismu. Díky jeho studiu jsme se dívali na tyto věci komplexněji. Hospodářské a sociální dějiny patří k sobě a nebyly by kompletní, kdyby se nepodařilo vyličit i postavení dělnictva a jeho podíl na práci a výsledcích podniku.

Dnes se dějiny dělnictva dostávají badatelsky do popředí. Jedná se o velice zajímavé téma a po menší ostrakizaci po roce 1989 získávají pozornost hospodářských i sociálních historiků. Ukazuje se, že se jedná o velice nosné a metodologicky přínosné téma.

Myslím si, že západní historici dělnictvo podceňují. Hraje svou velkou roli v dějinách každého podniku. Ovšem také je důležité zdůraznit, že u nás se v důsledku vlivu marxismu dějiny dělnictva přeceňovaly. Je nutné najít vyváženost v přístupu, kdy a v kterém okamžiku je dělnictvo vedoucí, rozhodující silou, a kdy zase ne. Je to velice složitá otázka a prameny nejsou příliš vypovídající. Je to velice složitá otázka výzkumu.

Jestli si dobře vzpomínám, v Kruppovi jste se detailně nevěnoval jen dělnictvu, ale i úřednictvu.

Jedná se o takzvané zaměstnance. V řadě případů se ukázalo, že hráli v podnikání velkou roli. Vzdělanost velice přispívá k zvýšení úrovně výrobního procesu. Zlom je vidět někdy v šedesátých, sedmdesátých letech 19. století, kdy jdou do popředí znalosti získané vysokoškolským studiem. Není náhodné, že druhý nástupce, tedy Friedrich Alfred Krupp,⁶ neměl za sebou žádné vysokoškolské studium, a že se to na jeho pří-

6 Friedrich Alfred Krupp (1854–1902).

stupu projevovalo. Zastiňovali jej ředitelé, kteří vzdělání měli. Dokázal řídit pouze základní věci, nemohl ale již zasahovat a spoluřídít věci, které se týkaly vědy. To už nedokázal, na to neměl znalosti.

Jak hodnotíte úlohu intelektuála a konkrétně historika v současné společnosti?

To je těžká otázka. Samozřejmě, že sleduji velice živě, když vystoupí historik v televizi nebo v novinách napíše článek. Vidím, že česká historiografie je na velmi vysoké úrovni ve srovnání se situací před rokem 1989. Je to vidět i na publikační činnosti, protože to, co vycházelo před rokem 1989 a teď za více než dvacet let, je nesrovnatelně kvantitativně početnější. Jestli je kvalitativně všechno na vysoké úrovni, si netroufám říci. Zdá se mi, že lidé pracují zodpovědně a snaží se o vysokou úroveň. Věda česká a historická je nyní na slušné úrovni.

Co historik ve společnosti znamená a co by měl znamenat?

To Vám nedokážu odpovědět. Jen někdy vidím, že lidé, kteří mají přehled o tom, jak se ta či ona otázka vyvíjela historicky, jejich odpovědi nebo jejich řešení a rozhodování jsou tím ovlivněny a jsou kvalitnější ve srovnání s lidmi, kteří o tom nemají ponětí a mluví do toho a nechápou, jak se věc vyvinula. Zejména myslím, že chybí v historické obci velmi důkladný rozbor období komunismu. Existuje sice speciální ústav pro totalitní studia, ale že by vykazovali rozsáhlou publikační činnost, se nedá říci. Alespoň já to nevidím. Vyskytují se lidé jako třeba Jiří Suk z Ústavu pro soudobé dějiny anebo jiní, kteří vykazují slušné výsledky a mají velké znalosti. V obecném měřítku to není nijak patrné. Myslím, že je ještě hodně, co dohánět.

Doufejme, že se v tomto směru podaří co nejdříve vyzkoumat v dalších letech. Období 1948–1989 formovalo české moderní dějiny velice výrazně a myslím si, že se jedná o téma, které je velmi nosné a má přesahy do fungování a směřování dnešní společnosti.

To je opravdu složitá otázka. Já jsem optimista a myslím si, že se různé nedostatky, které vězí v naší společnosti, překonají. Existuje totiž veliký rozdíl mezi pojmáním obyčejného venkovského člověka a člověka, který má nebo získá určité vzdělání. Faktem je, že po roce 1989 je počet lidí, kteří získávají vysokoškolské vzdělávání, čím dál vyšší. V tom je podle mě určitá záruka nejenom, že se nevrátí staré poměry, ale že se i Česká republika uplatní v evropském i světovém životě v dobrém i kvantitativním smyslu.

Dokázal byste zhodnotit, co jste v době svého působení na ÚHSD chtěl stihnout vybadat či napsat a nenašel jste na to dostatek času či Vám v tom zabránily jiné důvody?

Během svého ředitelování jsem se snažil táhnout ústav nahoru publikačně-vědecky i pedagogicky. Něco se podařilo, nevím ale, jestli bych mohl kvantifikovat, do jaké míry. Odcházel jsem ne zcela spokojen. Myslím, že to, co se děje dnes je uspokojivé, že úroveň se zvyšuje. Ústav má oblibu u studentů. Na pedagogovi si studenti vždy cení, jestli publikuje, jestli je vědecky činný. Někdy samozřejmě dokáže studenty získat také svým přednesem, jestliže umí dobře mluvit, je dobrý rétor. To také hodně

působí. Když se hodnotí člověk jako pedagog a vědec, vždycky student nakonec zvyšuje své kritérium a hodnotí velice vysoko publikační činnost. Myslím, že to je velice podstatný rys, který by si pedagog měl zachovat. Nestačí jenom dobře přednášet, ale také vědecky pracovat.

Myslíte, že Vám Vaše administrativní povinnosti v čele ÚHSD v devadesátých letech zabránily stihnout napsat nebo vyzkoumat něco důležitého?

Připadá mi, že moje práce byla vcelku vyvážená. Vedle pedagogické působnosti a administrativního působení v čele ústavu jsem dokázal skloubit ještě vědeckou práci, i když jsem někdy nebyl spokojen s tím, že vědecká práce je trochu na chvostu a musím ji zanedbávat, protože musím dát přednost úkolům, které jsou spojeny s mým postavením v čele ústavu. Nejlepší je, když toto posuzují jiní než já sám. V životě to tak je, že sám o sobě nemůžete pět jenom chválu, nýbrž musíte to hodnocení nechat na těch druhých.

Jak hodnotíte tradiční výraznou převahu mužských badatelů v oboru hospodářských a sociálních dějin na FF UK? Hospodářské a sociální dějiny na FF UK se právě tímto odlišují od řady pracovišť v zahraničí, kde je zastoupení mužů a žen podstatně vyrovnanější než v České republice.

Když si při tom vzpomínám na skvělou Lidku Šmilauerovou, potom Kárníkovou, tak musím říci, že jsem v životě potkal jen málo žen, které se vyznačovaly vysokou úrovní. Ženy mají zakódované jiné povinnosti. Žena je matkou, musí se věnovat manželovi, dětem, rodině. Je na tom hůř než muž, který se věnuje čistě své profesi. Je to hendikep, který tu bohužel je a asi vždycky bude. Když žena vynikne ve svém oboru, je to výjimka. My muži jsme zvyklí ženy podceňovat.

Když se podíváte na univerzity dále na západ od našich hranic, zastoupení žen je výraznější, než je tomu u nás. Není to dáno naším konzervativnějším smýšlením?

Je to možné.

Ženy třeba nemají tolik příležitostí se v oboru uplatnit, nebo jestli hospodářské a sociální dějiny nebyly ve své podobě po roce 1989 blízké ženám. Zajímalo by mě, co si o tom myslíte.

Rozhodně to mají těžší než muži, když se chtějí uplatnit. Existuje řada žen, třeba Milena Lenderová z pardubické univerzity, které píší dějiny každodennosti a podobně, tak to jsou velmi talentované historičky. Ale naleznou zřejmě uplatnění, když se věnují určitým specialitám, jako je třeba každodennost, která není všude zcela obvyklým tématem. Dělá se skutečně jen speciálně.

Dějiny každodennosti se dostávají čím dál více do popředí.

Víte, já ze své profese a životní zkušenosti musím říci jednu věc. Najít pro svůj život profesní téma, kterému se věnujete celoživotně, dlouhodobě, nepřeskakovat z jednoho tématu do druhého, tak to je velice důležitá věc a je to důležitá věc na začátku profesního života. To si uvědomte Vy jako mladý.

Rád bych se Vás v této souvislosti zeptal, do jaké míry sledujete dnešní grantový systém. Financování historických oborů plyne z grantových projektů, které jsou podávány obvykle na tři roky, a poté se výzkum na tomto tématu ukončí. Člověk přeskočí na další grant, který je tematicky buďto podobný, ale velice často odlišný. Chybí kontinuita mezi jednotlivými tématy, člověk nemá pět let, nemá osm let na to, aby na jedné věci pracoval, a z existenčních důvodů se musí zaměřit na něco jiného nebo dělat několik témat zároveň.

Osobně si myslím, že tři roky jsou krátká doba. Než se zapracujete do určité problematiky, nějakou dobu to trvá. Než se začtete a shromáždíte potřebný materiál. Nevidím v české historické produkci hlubší zájem o archivní bádání. Nechci říci, že je to paušální, převažují ale kompilace, a to není dobré.